

## Bölüm 11

### KÜRESEL SALGIN COVID-19'UN SAĞLIK ÇALIŞANLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İlyas KARABIYIK<sup>1</sup>

Sibel ÖZBEY KARABIYIK<sup>2</sup>

#### GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze, insanoğlu sürekli değişim ve dönüşümler yaşayarak bilim ve teknolojiye baş döndürücü gelişmelerin ve yeni medeniyetlerin mimarı, yeni yaşam biçimlerinin kurucusu olagelmıştır. Bilim ve teknolojiye bu baş döndürücü gelişmeler, dünya düzeninde birçok yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Toplumlar ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve iletişim açılarından birbirine tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar yaklaşmış, yirmi birinci yüzyılın internet çağı olması münasebetiyle de dünya artık küresel bir köy haline gelmiştir.

Küreselleşme ile birlikte dünya küçülmüş; ekonomik, siyasi, sosyal ve iletişim açısından birbirine yaklaşan toplumlararası coğrafi hareketlilik artmış, toplumların demografik yapısı değişmiş, dünyanın bütün ülkeleri birbirine bağlı yaşar hale gelmiştir. Bu değişim ve gelişimler bağlamında, insanlar kendilerinden kilometrelerce uzak olan kişilerden ve bu kişilerin yaşamlarından kolaylıkla haber alabilmekte ve hiç gitmedikleri ülke insanlarıyla kolaylıkla iletişime geçebilmektedirler. Küreselleşme öncesi dönemde herhangi bir ülkede ya da toplumda vuku bulan kıtlık ve yoksulluk sadece o ülkeyi veya o toplumu etkisi altına alırken, bugün küreselleşmenin beraberinde getirdiği hareketlilikle bütün ülkeleri etkisi altına alabilmektedir. Dünyanın herhangi bir ülkesinde yaşanan bir kriz, coğrafi olarak yakın olmasa dahi dünyanın bir başka ülkesinde yankı bularak milli sınırları aşmaktadır.

---

<sup>1</sup> Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, ilyashasanoglu@gmail.com

<sup>2</sup> Teknisyen, Adana Büyükşehir Belediyesi, sibelkara9403@gmail.com

na maruz kalma riskinin artmasına bağlı olarak oluşan ölüm korkusu, kaygı ve stresin daha da artmasına neden olmuştur. Sağlık çalışanlarının pandemi münasebeti ile normal şartların dışında yaşamlarını kaybedebilme ihtimalinin yükselmesi korku ve streslerinin travmatik bir özellik kazanmasına da yol açmıştır. Türkiye’de 01 Nisan 2020 tarihi ile 31 Ocak 2021 tarihleri arasında 112 tıp doktoru Covid-19 pandemisine bağlı olarak hayatını kaybetmiştir (Wikipedia). Bu süreçte hayatını kaybeden doktorların sayısı sağlık çalışanlarının maruz kaldığı hastalık riskinin boyutunu ve buna bağlı olarak meydana gelen Nisan korkunun anlaşılmasına örnek teşkil edebilecektir.

Covid-19 pandemisi sağlık sektörü çalışanlarında; iş yükü ve stresinin artması, yapılan işlerin sektör yöneticilerince fark edilmemesi, harcanan emeğe rağmen takdir görmeme, verilen emeğe karşılık beklentilerin karşılanmaması, aynı meslekte çalışanlarla ilişkilerde yaşanan değişimler, ölüm vakalarının yaygın olarak görülmesi, sosyal izolasyon bağlamında aile ve eş-dost, akraba çevresinden uzaklaşma sağlık çalışanlarında tükenmişlik duygusunu besleyen unsurlar olmuştur. Özellikle kadın sağlık çalışanları bakımından, anne-çocuk ve iş-eş ilişkilerinde rol çatışmalarını derinleştirerek ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Sonuç olarak Covid-19 enfeksiyonu sağlık çalışanları için son derece ağır bir mesleki risk oluşturmaktadır. Pandemi kontrol ve denetim altına alınsa ya da tamamen bertaraf edilse dahi sağlık çalışanlarının özellikle hastane ortamında sağlık hizmeti veren doktor, hemşire ve diğer klinik görevlilerinin yaşadıkları psişik ve sosyo-psikolojik karmaşıklığın uzun süre devam etmesi mümkündür.

## KAYNAKLAR

- Alfani, G. & Murphy, T. E. (2017). Plague and lethal epidemics in the pre-industrial world, *The Journal of Economic History*, 77 (1), 314-343), (15/12/2020 tarihinde DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022050717000092> adresinden ulaşılmıştır).
- Ali, M., Nelson, A. R., Lopez, A. L., et.al. (2015). Updated global burden of cholera in endemic countries (15/12/2021 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4455997/pdf/pntd.0003832.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Arslan, İ. & Karagül, S. (2020). Küresel bir tehdit (COVID-19 salgını) ve değişime yolculuk, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-36.
- Balkan, İ. İ. (2012), Pandemi grip, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Journal of Experimental and Clinical Medicine*, 29, 193-200.
- Bollet, A. J. (2004). *Plagues & Poxes: The impact of human history on epidemic disease*, 2. Edition, New York: Demos Medical Publishing.
- Bozkurt, A., Karakoç, B., Sönmez, E., vd. (2020). Sağlık çalışanlarının ruh sağlığının korunması için sağlık kurumu yöneticilerine öneriler, (25/12/2020 tarihinde <https://www.>

- psikiyatri.org.tr/ uploadFiles/3032020115022-SaglikKurumlariCOVID.pdfadresinden ulaşılmıştır).
- Crawford, D. H. (2019). *Ölümcül yakınlıklar-mikroplar tarihimizi nasıl şekillendirdi?* Gürol Koca (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Dols, M., W. (1979). The second plague pandemic and its recurrences in the middle east 1347-1894. *Journal of the Social History of Orient*, 22 (2),162-189.
- Gökçe, T. & DüNDAR, C., (2008), Samsun Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde çalışan hekim ve hemşirelerde şiddete maruziyet sıklığı ve kaygı düzeylerine etkisi, *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(1), 25-28).
- Hays, J. N. (2009), *The burdens of disease: epidemics and human response in western history*, Revised Edition, USA, Rutgers University Press.
- Hızal, E. (2020). COVID-19 Pandemisinin sağlık çalışanları üzerinde etkisi: kulak burun boğaz baş boyun cerrahisi perspektifi. *Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Dergisi*, 28, 20-24.
- Hobsbawn, E. (1998). *Devrim çağı 1789-1848*, Bahadır Sina Şener (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Hossain, M. B. (2019). Social history of cholera and development of Ors in Bangladesh, *Journal of the Asiatic Society of Bangladesh* (Hum.), 64(2), 179-201.
- Hu, D., Liu, B., Feng, L., et.al. (2016). Origins of the current seventh cholera pandemic, (01/02/2021 tarihinde <https://www.pnas.org/content/pnas/113/48/E7730.full.pdf>, adresinden ulaşılmıştır ).
- Johnson, NPAS.& Mueller, J. (2002). Updating the accounts: Global mortality of the 1918-1920 “Spanish” influenza pandemic, *Bulletin of the History Of Medicine*, 76 (1), 105-115.
- Kılıç, O., (2020). Tarihte küresel salgın hastalıklar ve toplum hayatına etkileri, Muzaffer Şeker, Ali Özer, Cem Korkut (Ed.) *Küresel Salgının Anatomisi: İnsan ve Toplumun Geleceği*, içinde (s.14-53) Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara: TDV Yayın Matbaacılık Tesisleri.
- Kohn, G. C. (2008) *Encyclopedia of plague and pestilence: from ancient times to the present*. New York: Infobase Publishing
- Kuszewski, K. & Brydak, L. (2000). The epidemiology and history of influenza, *Biomed & Pharmacother*, 54 (4), 188-195.
- Lina, B. History of Influenza Pandemics, Didier Raoult & Michel Drancourt (Ed.), *Paleomicrobiology*, içinde (pp.199-211), (24/11/2020 tarihinde <http://www.academia.dk/BiologiskAntropologi/Paleopatologi/PDF/Paleomicrobiology/12.pdf>, adresinden ulaşılmıştır)
- Morris, J. G. (2011). Cholera—modern pandemic disease of ancient lineage, *Emerging Infectious Diseases*, 17 (11), 2099-2104.
- Nikiforuk, A. (2001). Mahşerin dördüncü atlısı, Selahattin Erkanlı (Çev.), İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Öztek, Z. (2020). Pandemi mücadelesi ve yan kazanımlar, *Sağlık ve Toplum*, Covid-19 Özel Sayısı, Temmuz, Ankara: ss. 6-14.
- Sakaoğlu, H. H., Orbatu, D., Emiroğlu, M. vd. (2020). Covid-19 salgını sırasında sağlık çalışanlarında spielberger durumluk ve sürekli kaygı düzeyi: Tepecik hastanesi örneği, *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi (Covid-19 Ek Sayısı)*, 30 (2),1-9.

- Şahin, F. & Demir, S. (2020). Virüsler, viral pandemileri etkileyen faktörler ve sonuçları, Muzaffer Şeker, Ali Özer, Cem Korkut (Ed.), *Küresel Salgının Anatomisi: İnsan ve Toplumun Geleceği* içinde (ss. 57-76), Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara: TDV Yayın Matbaacılık Tesisleri.
- Şeker, M. (2020). Önsöz, *Küresel salgının anatomisi: İnsan ve toplumun geleceği*, Muzaffer Şeker, Ali Özer, Cem Korkut (Ed.) içinde (ss. 9-11), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi TDV Yayın Matbaacılık Tesisleri.
- Tatar, B. & Adar, P. (2020), SARS-CoV-2: Mikrobiyoloji ve epidemiyoloji, *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi (Covid-19 Ek Sayısı)*, 30 (2), 27-35.
- Temel, M. K. (2012). *1918 Grip Pandemisi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Tonta, Y.& Küçük, M. E. (2005). Main dynamics of the transition from industrial society to information society, Ali Erdinç (Ed.), *Proceedings of the third International symposium on "society, governance, management and leadership approaches in the light of the technological developments and the information age* (Istanbul, May 12-13). içinde, (pp. 3-16). Ankara: The Turkish General Staff Directorate of Military History, Strategic Studies and Inspection Publications, (24/12/2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/815181>, adresinden ulaşılmıştır).
- Tuna, N. (2011). İstanbul'un veba ile imtihanı: 1811- 1812 veba salgını bağlamında toplum ve ekonomi, *Studies of the Ottomans Domain*, 1 (1), 1-36.
- Uğraş-Dikmen, A., Kına, H. M., Özkan, S., vd. (2020). COVID-19 Epidemiyolojisi: Pandemiden ne öğrendik. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 1 (Özel Sayı), 29-36.
- Varlık, N. (2018). Osmanlılarda veba salgınları, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 296, 30-36.
- WHO. (2020). (29/12/2020 tarihinde [https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab\\_1](https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1), adresinden ulaşılmıştır).
- WHO. (2021). Cholera, (10/02/2021 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cholera>, adresinden ulaşılmıştır).
- Wikipedi Özgür Ansiklopedi. (2021). (05/02/2021 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki / Türkiye%27de\\_COVİD-19\\_pandemisinin\\_sağlık\\_sektörüne\\_etkisi](https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye%27de_COVİD-19_pandemisinin_sağlık_sektörüne_etkisi) adresinden ulaşılmıştır.)
- Yıldırım, N. (2015). İstanbul'da sağlık hayatı, Coşkun Yılmaz, (Ed.), *Antik çağdan XXI. yüzyıla büyük İstanbul tarihi. c. IV*, içinde (ss. 92-137), İstanbul: İBB Kültür AŞ. Yayınları.
- Yüncü, V. & Yılan, Y. (2020). COVID-19 Pandemisinin sağlık çalışanlarına etkilerinin incelenmesi: bir durum analizi, *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ek sayı, 373-401, (03/12/202 tarihinde [http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/1669315846\\_16-Mak-373-401.pdf](http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/1669315846_16-Mak-373-401.pdf), adresinden ulaşılmıştır).